

Šestý smysl

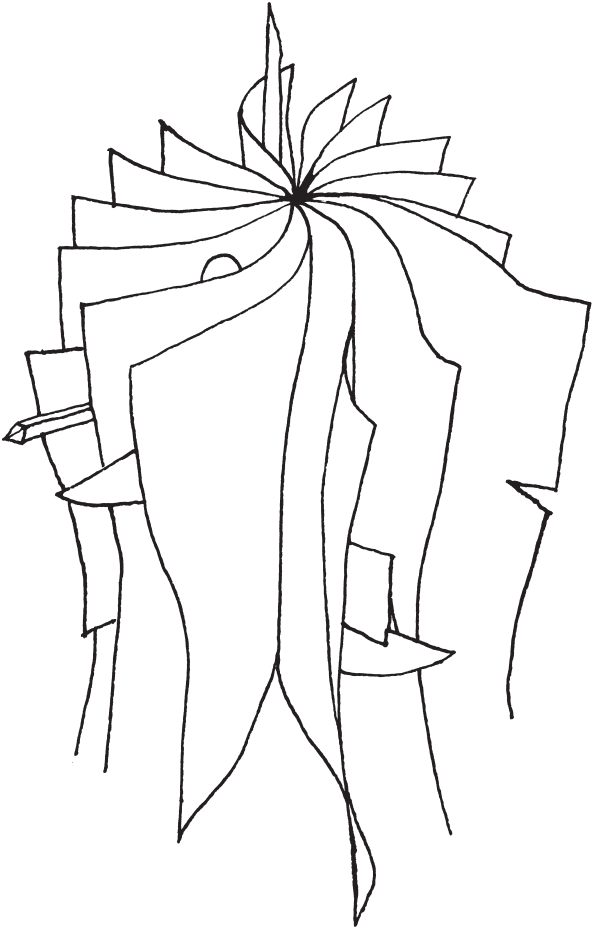

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Zdeněk Pospíšil

*Je to ale smutná epocha,
když je snadnější rozbít atom
než zničit předsudky.*

Albert Einstein

Zdeněk Pospíšil

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Zdeněk Pospíšil, 2020

Illustrations © Josef Velčovský, 2020

Cover art © Josef Velčovský, 2020

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-955-3 (print)

ISBN 978-80-7557-880-8 (ePub)

ISBN 978-80-7557-881-5 (mobi)

ISBN 978-80-7557-882-2 (pdf)

Proč jsem to napsal?

Napsání tohoto textu pro mě bylo lehké i těžké. Lehké proto, že o těch věcech hodně přemýšlím a nežiji jen současností. Ne svou vlastní, ale lidstva jako živočišného druhu. Těžké proto, že ne všechny (a řada dalších) otázky mají pro mě stejný význam. Některé jen nadhodím, jinými se zabývám podrobněji, i když nevím, co je zrovna „trendy“ a jaká témata a pojmy se prosazují. Uvědomuji si, že v řadě případů se mohu mýlit, protože dospívám k chybným závěrům, nebo východiska jsou jiná, než se domnívám.

Vývoj lidského myšlení, poznání a střídání generací mění i vnímání pojmů, respektive našeho chápání jejich obsahu, dnes znamenají něco trochu jiného než včera. I tím dochází k „diferenciaci“ mezi lidmi a generacemi. Ani použití stejného jazyka

ještě neznamena, že si lidé rozumějí. Každý do něj vkládá své poznání světa, pochopení a uchopení současnosti a schopnost uvažovat o perspektivě. Vlastní zkušenost a roli sebe sama v evoluci si zpravidla ani neuvědomuje.

Vím, že text vypoví o člověku více než „sívíčko“. Použití slov, stavba vět, způsob uvažování a závěry k „problémům“ odhalí autora dokonaleji, než by si mohl přát. Podstoupit tento „risk“, může mít řadu důvodů. Počínaje komercí přes sebeprezentaci, vytvoření obrazu o sobě, vyjasnění si problému až po „verbální“ exhibicionismus a grafomani. Doufám, že mě většina „chorob“ nepostihla. Možná je to jenom forma preventivní arteterapie.

Toto pojednání není žádnou habilitační prací na katedře politologie, která svými citacemi a odkazy má dovést k soudobému poznání a uznávaným autorům, kteří ho prezentují. Není tedy určeno profesionálům. Je jenom subjektivním zamyšlením nad některými pojmy a otázkami i jejich evolucí. S urychlujícím vývojem nás některé problémy začaly pálit. Snad se jich „zmocníme“ dříve než oheň.

Způsob uvažování je dán limity mého života, tedy toho, co mě formovalo a potkalo, i „intelektuální nedostatečností“. To mi však nebrání klást si otázky. Odpovědi na ně se mohou měnit. Doufám, že i u mě se myšlení ještě vyvíjí, získávám jiné pohledy a nové informace. Pochybnosti nejsou příčinou rozkolísanosti, ale jiného uchopení problému.

Vím, že je „velká drzost“ tyto úvahy publikovat. Není to však odborná práce, ale pouhé pojednání o tom, co mě (a myslím, že i některé jiné) zajímá. Budu rád, když to tak vezmete a položení si některých otázek a jejich závěry nevyvolají osobní kontroverze.

Místo úvodu

Možná bude prospěšné začít tím, co většina populace zná nebo si vyzkoušela na vlastní kůži. Spisovatelé sci-fi, tvůrci filmů i lidé zabývající se dalšími obory předjímají budoucnost. Vize a fantazie se staly skutečností, nebo byly dokonce překonány. Z toho je vidět jejich nezastupitelnost i „nedostatečnost“ a prospěšnost fantazie.

Úvaha vychází z následujících předpokladů a vytváří „desatero“, které by se do ní mělo konzistentně promítnout.

- 1) Neexistuje pouze jeden vesmír, ale je jich nekonečně mnoho, i když mohou mít „jinou podstatu“. Zánik je předpokladem nového začátku.
- 2) Mikro a makro jsou ve vesmíru relativní pojmy.
- 3) Formy existence jsou rozmanité, my vnímáme jen ty, které odpovídají našim smyslům a přístrojům.
- 4) Formy života, které známe, nejsou konečné.
- 5) Inteligence má různé formy a podobu.

- 6) Kromě poznání založeném na důkazech existuje i jiné, stojící na fantazii, vizi a předjímání budoucnosti.
- 7) Poznání je dobově a společensky podmíněno.
- 8) Příroda a zejména pak člověk mohou vkročit na „slepé“ cesty.
- 9) Vše se mění a ve vývoji zrychluje (rozpínání), ale dochází i k opačnému procesu (smršťování). I ve společnosti existuje kontinuita a diskontinuita.
- 10) Nedomnívám se, že jsem se úplně zbláznil.

Pojednání má oslovit lidi, kteří se zabývají perspektivou člověka a naší planety i pokročilými a budoucími technologiemi. Je pouze jedním ze subjektivních názorů. Netvrdí, že tento názor je správný, a nechce v žádném případě „poučovat“. Snaží se spíše klást otázky, na které si člověk může, ale nemusí, odpovědět nebo se nad nimalespoň zamyslet. To je také smyslem a posláním úvah. Pokud to částečně naplní, budu nadmíru potěšen. Nesouhlas chápu jako vyjádření jiného názoru, který se může ukázat jako relevantní – a předem za něj děkuji.

Změny jazyka a inteligence

Není vůbec náhodou, že na počátku úvahy stojí jazyk, který byl počátkem evoluce člověka. Čím je bohatší, tím přesněji můžeme vyjadřovat vztahy mezi lidmi, změny našeho okolí, minulost, současnost i budoucnost, to znamená náš vývoj v čase a prostoru. Jazyk patří k základním atributům lidí, člověk jím uvažuje a vyjadřuje své myšlenky. Necítím se na to, abych posuzoval poznatky a způsob přemýšlení předchozích civilizací. Udělám proto v historii velký skok.

Obrozenci se snažili nalézt pro všechny tehdy používané výrazy české ekvivalenty. Inspirovali se na venkově, neboť tehdejší sociální složení bylo radikálně jiné a většina obyvatelstva našla svou obživu v zemědělství (i když už probíhala průmyslová revoluce). Rozhodující bylo to, že zde byl dosud živý jazyk předků. Většina pojmů se zachovala dodnes, jiné byly směšné už v době svého vzniku, některé jsme v minulosti nebo aktuálně převzali ze slovanských i dalších jazyků. Používání germanismů, někdy zkomolených, se

stalo součástí naší historie, prestižních salonů i pohybu obyvatelstva. Část slov zmezinárodněla do té míry, že hledání češtiny by bylo „kontraproduktivní“.

Jsou i pojmy, které si sice připisujeme, ale není jasný jejich původ. Například o pistoli soudíme, že její název vznikl z husity používané střelné zbraně, která svým tvarem připomíná píšťalu. Některá slova jsou ovšem nesporná. Často se připomíná Čapkův robot, který ovládl celý svět a získal významy od kuchyně po vojenství, které autor ani nečekal.

„Mizení“ přídavných jmen a sloves a jejich nahrazování zkratkami bylo zpočátku dáno zejména používanými technologiemi. Dnes však je v principu projevem zrychlování života lidí. „Zmatení jazyků“, jak to známe z bible, nemusí být ovšem dáno jen použitím různých jazyků, ale i specifickou mluvou, kterou příslušníci skupiny a následné generace komunikují.

Nové pojmy se objevují s vývojem technologií a nikoho soudného by nenapadlo hledat pro ně adekvátní domácí výraz. Slovo internet zdomácnělo natolik, že mu lidé na celém světě rozumějí. Další význam získávají i domácí běžně používaná slova, například síť, přestože ne všechny generace o sociálních sítích mají přehled a využívají (zneužívají) je. Někdy slova získávají přívlastky a předpony, aby hned bylo jasno, o co

se jedná. Moderní je dnes například kyberútok nebo kyberobrana. My sice nevíme přesně, jak, jakými prostředky a na co probíhá, ale tušíme, že se to děje.

Označení stejného pojmu různými slovy má někdy nečekané důsledky, protože dostatečně nebere v úvahu čas, prostředí, generační rozdíly, význam slov atd. A zejména pak psychologii posluchačů! Například jsme se mohli přesvědčit, že pokud neexistuje ověřená vakcinace viru, imunizace populace vzbuzuje velké naděje, zatímco její promoření je vnímáno negativně a může se stát rozbuškou paniky. Přitom se jedná o tutéž věc vyjádřenou jinými slovy! Domněnky bývají silnější než skutečnost!

Objevují se i slova, kterým bez vyhledání většinou předchází generace přesně nebo vůbec nerozumějí – public relations, human research, stalking, podcast, gender atd. Mladou generaci od útlých let zasahují fake news a hoaxy, sexuální predátoři i průmysl 4. 0. Generace Z žije díky technologiím už on-line. Globalizace pojmů a užívání zkratk, kterým rozumějí jen příslušné generace, jsou jevem, který by zasloužil hlubší zkoumání, neboť zasahují člověka ve sférách, kde bychom to nečekali. Mění jeho inteligenci a hodnoty!

Udělám malou odbočku. Už dnes se v digitálním světě masově rozšířily e-disciplíny a vznikly

soutěže. Vrcholní e-sportovci mají profesionální smlouvy, jen zatím nejsou finančně tak ohodnoceni jako účastníci sportů, které vyžadují i fyzickou námahu. Účastníci virtuálních her většinou vytvářejí image sponzorského klubu. Je nesporné, že se člověk dočká i olympiády. Některé sportovní soutěže probíhají virtuálně v reálném čase a technika a technologie umožňují na dálku změřit své fyzické síly, rychlost a vytrvalost.

Postřeh a rychlá reakce budou možná zajímavější než další smyslové a fyzické schopnosti. Blížíme se k „virtuální době“, která radikálně změní člověka, jeho myšlení a vnímání. Abychom mohli myšlenku pochopit a uchopit, dojde k další evoluci myšlení, jinému obsahu některých stávajících pojmů a vzniku nových termínů. Promění se hranice mezi skutečností a virtuální realitou.

Co, doufám, zůstane lidem, je pohled z mnoha stran, alternativní odpovědi, představivost, vize a fantazie. Člověka charakterizuje myšlení, které předchází „zpředmětnění“, „výtvořem ruky nebývá, co není v hlavě“. Ovšem ne každá myšlenka se stane skutečností. (Pokud však činy předbíhají myšlení, jak to někdy vidíme, nepřestáváme se divit.)

Povede to k tomu, že člověk bude žít převážně virtuálně a skutečnost mu bude jen přítěží? Budou prožitky a emoce virtuální? Týká se to i sounáležitosti lidí?

Vize bez fantazie

Poznání zákonů, forem a podstaty hmoty a energií odpovídá našim soudobým znalostem a jazyk je jejich významným zdrojem. Lidé většinou chápou události a jevy ahistoricky, příkládají na děje, které proběhly v minulosti, dnešní měřítko. Zabývají se z různých důvodů dílčími problémy a neprosazují se alternativy vize budoucnosti. Dá se říci, že žijeme jako naši předchůdci – co bylo včera, je dnes, bude i zítra. Lišíme se jen tím, že to bude ještě lepší. Oddáváme se iluzi, a dokud se, řečeno s Karlem Čapkem, neobjeví „mloci“ ve Vltavě, nebudeme tomu věřit.

Mysl je utvrzována, že co si nemůžeme ověřit vlastními smysly, nemusí být pravda. Jak řekl kdysi dávný filozof, co nebylo ve smyslech, nemůže být v rozumu. Naše smysly jsou však omezené a nedůvěra v poznání druhých je na vzestupu. Tuto tendenci v nich posilují takzvaná nová média a sociální sítě. Člověk se ztrácí ve změti názorů a nakonec se přidává k tomu, co se domnívá masa. Někde zde můžeme hledat zdroj manipulace politiků.

Soumrak globalizace a civilizace?

Lidský život je jako širý oceán, jehož konec není možné dohlédnout. Někdy je na něj krásný pohled, po hladině skotačí vlnky, které nás kolébají, až ztratíme pojem o čase a ostražitost. „Devátou“ vlnou a její silou býváme zaskočeni. Přijde-li tsunami, snažíme se zachránit alespoň svou existenci. Synergie krizí se stala vlnobitím ohrožujícím koráb života člověka. Jejich řešení se dostatečně hluboko nevryje do paměti a my často opakujeme chyby, kterých se lidé dopustili již v minulosti.

Dopouštíme se omylu, když směšujeme globalizaci, civilizaci a existenci člověka, protože jsou to pojmy, které spolu vůbec nemusejí souviset. I renomovaní badatelé zkoumají vzestup a pád předchozích civilizací a dospívají na základě stejných faktů k rozdílným názorům. Argumenty a zkušenosti jsou promíchány s tvrzeními, domněnkami a emocemi. Naštěstí už nositelé špatných zpráv nebývají většinou ukamenováni.

Dnes je vidět rychlost jednotlivých krizí, které nejsme schopni dostatečně rozložit v čase

a prostoru. Souběh krize klimatické, migrační, ekonomické, vojenské a zdravotní vytváří možná nechtěný prostor pro řešení existence člověka a současně i budoucí civilizace.

Synergie krizí asi vyvolá změny, které si většina lidí nepřipouští, netuší je a neuvažuje o tom, že by se jim přizpůsobila, i když víme, že adaptace na vnější podmínky je podstatným znakem inteligence.

Optimisticky se domníváme, že je mohou zvládnout jednotlivé státy nebo jejich uskupení. Jestli má něco globální charakter, mělo by to mít i globální řešení. Platí to pro všechny typy krizí a jejich řešení. Někteří lidé se domnívají, že „ohrazování“ je cesta vpřed! Myslí si, že vlastnictví „lepší“ technologií problém vyřeší.

I když se to zdá v současné době jako fikce, přežití člověka na této planetě je hlavní prioritou, vše ostatní by mělo být podřízeno tomuto cíli. Vím, že se to může zdát neskutečné, ale možná je to jedna z alternativ dalšího vývoje. Změněné podmínky mohou vyvolat změnu hodnot, inteligence, pohledu na sebe sama i uspořádání společnosti. Strach z nového či jiného může vést na jedné straně k pasivitě, na druhé straně k nebyvalé aktivitě, porozumění, sounáležitosti a humanizmu. Trápí nás otázka, jaký je vlastně člověk. Co s námi dělá zkušenost a co evoluce?

Vzdělání a výchova

Vzdělání se stalo „perspektivou“ naší společnosti. Starší generace preferují znalosti, mladší pak kompetence. Fakticky je to „souboj“ specializace a univerzality. Předpokládá se, že člověk několikrát za život změní nejen zaměstnání, ale i profesi, a vývoj půjde tak rychle, že to, co stačilo včera, bude zítra jen hříčkou pro malé děti. „Přelije“ se to i do techniky a technologie?

Trivium, zavedené kdysi do škol, znamenalo naučit se číst, psát a počítat. Historicky pokročilo nebývalým tempem. Jak se zvětšovala sociální základna těch, kteří navštěvovali školu, a poznání lidstva, vznikaly obecné i speciální předměty a dovednosti. Zpočátku znalostí nebylo tolik jako dnes. Hlavní byla schopnost přežít a kompetence se správně rozhodnout.

S vývojem přibýlo znalostí do té míry, že už není v lidských silách smysly je obsáhnout, natož individuálně ověřit. Jisté je, že přibývajících znalostí musíme stále selektovat a většinu z nich nemůžeme dnes ověřit svými smysly. To je zdroj našeho

poznání, ale i manipulace vědomí, víry, či – jak se dnes říká – fake news, udržení režimu nebo hybridní války.

Pochybnosti nad předkládanými fakty mohou být zdrojem pasivity, rezignace a ztráty touhy po poznání. A také „vyhoření“. Uchopit problém za jiný konec, než jsme byli zvyklí, je atributem „dobrého učitele“ a „žáka, jenž ho překoná“.

Je otázkou, zda konkrétní generace je schopna přijímat nové a nové informace a adaptovat se na měnící se svět. „Převálcují“ ji ty příští, nebo zvítězí nostalgie? Může se to zdát „nadbytečné“, ale v politice, jak můžeme identifikovat, se něco podobného objevuje. Jak tento souboj, pokud k němu dojde, budou příští generace řešit?

Narůstá role kompetencí, schopnosti rozhodnout, co je správné a co už je přes čáru. Vznikají hodnoty, normy a právo. A také vládci, diktátoři, vůdcové a autokraté. Společenské postavení se stává znakem kompetence. Nástupnictví, volba nebo revoluce toto postavení potvrzují. V mnoha případech je to sice bláhové, ale je to fakt. Prosazují se ti, kteří jsou schopni rozhodnout, a to bez ohledu na to, jaká bude budoucnost. Ti „osvícenější“ přenášejí rozhodnutí na ty, kteří jsou níže. Málokdo ovšem vybočí z nastolené linie a rozhodne, pokud vůbec, jinak. A naše setrvačnost to ještě prohlubuje. Z historie známe, že vítěz bere vše. Vítězství však nebývá věčné